

تحلیلی بر رابطه سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی شهری، مورد پژوهی: محله هفت چنار تهران

لطفعلی کوزه گر کالجه، استادیار گروه جغرافیا و آمایش انسانی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران

مجید اسکندریپور، دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران

عبدالباست درزاده مهر*، دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران،

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۷/۳ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۳/۲

چکیده: مفهوم کیفیت زندگی طی نیم قرن اخیر، مفهومی کلیدی و مهم در عرصه مباحث مطالعات شهری و مسائل انسانی تبدیل شده است. در کنار این مفهوم، تبدیل شهرها به شکل غالب زندگی بشر، باعث پیدایش مفهوم جدید و تخصصی کیفیت زندگی شهری شده است. هم زمان پیدایش مفهوم سرمایه اجتماعی به مثابه مهم ترین سرمایه یک جامعه در دستیابی به توسعه پایدار و هم افزا و موفقیت نهایی برنامه ها و طرح های مختلف توسعه اهمیت فزاینده ای یافته است. بنابراین در این مقاله به بررسی شاخص های سرمایه اجتماعی، و ارتباط آن با کیفیت زندگی شهری پرداخته شده است و با بهره گیری از روش پیمایش به جمع آوری داده های پژوهش پرداخته شده است. در این پژوهش برای سنجش همبستگی و تأثیرگذاری شاخص های سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی از ضریب همبستگی پیرسون، رگرسیون و تحلیل مسیر استفاده شده است. به عبارتی وجه تمایز این پژوهش و نوآوری آن در نظر گرفتن روابط مستقیم و غیرمستقیم متغیرهای پژوهش در قالب مدل تحلیل مسیر است. مطابق یافته ها در محله هفت چنار میانگین شاخص های سرمایه اجتماعی و مشارکت اجتماعی (شبهه ها) بالاتر از دیگر ابعاد است همچنین میانگین شاخص شبکه های اجتماعی و حمایت اجتماعی (شبهه ها) در رتبه دوم قرار دارد. اما محله هفت چنار از لحاظ میانگین کیفیت زندگی شهری در بعد تسهیلات و دسترسی بالاتر از دیگر ابعاد است و میانگین کیفیت زندگی از لحاظ ایمنی و امنیت و حمایت در رتبه بعدی قرار دارد. همچنین یافته ها نشان می دهد که بعد رابطه متقابل و اعتماد و جنبه های محلی تأثیر مستقیم بر کیفیت زندگی دارد و همچنین بعد مشارکت اجتماعی و مشارکت مدنی به صورت غیرمستقیم بر کیفیت زندگی تأثیر گذاشته است.

کلمات کلیدی: کیفیت زندگی، شاخص های سرمایه اجتماعی، ضریب پیرسون، هفت چنار، تهران.

An Analysis of Relationship Between Social Capital and Quality of Life, Case Study: Haft Chenar Neighborhood of Tehran

Lotfali Koozehgar Kaleji, Assistant Professor, Geography and Human logistics, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran

Majid Eskandarpoor, PhD Student, Geography and Urban Planning, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran

Abdolbaset Darzadehmehr, MSA Student, Geography and Urban Planning, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran

Abstract: The formation and expansion of the concept of quality of life over the past half century, has become a key concept in global and human issues. Besides of this concept, quantitative and qualitative expansion of cities as the dominant form of human life has caused the emergence of a new concept "quality of urban life". Simultaneously the emergence of the term "social capital" as the most important capital of a society to achieve sustainable and synergic development and success of variety of plans and projects has attained increasing importance. Undoubtedly the success of urban plans and projects especially in neighborhood scale directly depends on social capital and citizen participation. Since the social capital is the fundamental factor in any development plans and programs, to achieve the high quality of life in urban neighborhoods as a type of plan it is essential to take advantage of social capital capacities such as trust, participation, social relations network and cohesion. Otherwise the urban plans and projects won't be able to reach to their final goal that is social sustainability and citizen's satisfaction. This article is descriptive and comparative survey that examines the quality of urban life in the one hand, and its relationship with a social capital in the other hand. To evaluate the quality of life and social capital the questionnaire was designed using researcher built questionnaire. In this regard, questionnaires were distributed among heads of households. For reliability of the questionnaire Cronbach's alpha, for the review of the subjective and objective quality of life the factor analysis model and for relationship with a social capital • Pearson correlation have been used. All statistic analysis has been done in the SPSS software environment. Research results indicate a lower quality of life in some territories and dimensions that have caused relatively lower social capital in this neighborhood. Also research results indicate a high correlation between total quality of life and social capital in the neighborhood of Haftchenar quarter

Keywords: Social capital, Quality of life, Haftchenar neighborhood, Tehran.

نویسنده مسئول: عبدالباست درزاده مهر، دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران، doorzadeh@gmail.com

مقدمه

پژوهش پیرامون کیفیت زندگی^۱ به‌طور فزاینده‌ای در چند دهه گذشته در حوزه مسائل شهری مورد تأکید قرار گرفته است. یکی از انگیزه‌های اصلی این تأکید، رشد چشمگیر جمعیت شهری است. پیش‌بینی می‌شود این روند ادامه یابد و تا سال ۲۰۳۰، جمعیت شهری به مرز ۵ میلیارد نفر برسد (Slavuj, 2011: 21). بسیاری از سیاست‌گذاران در کشورهای مختلف روند فزاینده شهرنشینی را زنگ خطر می‌دانند. آن‌ها تأثیر عمیق بر سنت‌ها و روابط مرسوم و مشکل تدارک و آماده‌سازی خدمات و زیرساخت‌های عمومی، تکثیر سکونتگاه‌های غیررسمی، بدتر شدن شرایط محیطی و افزایش مسائل اجتماعی مربوط به بیکاری و کم‌کاری را خاطر نشان می‌کنند. این مسائل و مشکلات باعث توجه فزاینده محققین رشته‌های گوناگون به مطالعه کیفیت زندگی، کیفیت مکان و محیط‌زیست انسانی در نواحی شهری کشورهای مختلف به‌عنوان ابزاری برای پشتیبانی از سیاست‌گذاری‌های عمومی، تدوین و پایش استراتژی‌های مدیریت و برنامه‌ریزی شهری و درک و اولویت‌بندی مسائل اجتماع شده است (Kamp et al, 2003, 21). رشد شهر و شهرنشینی بارزترین ویژگی تحولات اجتماعی-اقتصادی در دوره اخیر است. شهرنشینی در این دوره با چنان سرعتی افزایش یافته که بسیاری از فرصت‌ها را برای ارتقاء کیفیت زندگی به‌شدت محدود کرده است. لذا هم‌زمان با شهری شدن جامعه ایران، تحلیل پیامدهای آن از جمله ارزیابی کیفیت زندگی شهری، یکی از مهم‌ترین ضرورت‌های مطالعات شهری کشور است (علی‌اکبری و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۲۱). از سوی دیگر سرمایه اجتماعی^۲ به‌عنوان مهم‌ترین سرمایه، پتانسیل و ظرفیت بالقوه هر جامعه در راستای توسعه درون‌زا و پایدار و تحولات مثبت جامعه، نیازمند توجه و دقت نظر بیشتر در تمامی برنامه‌ریزی‌ها به‌طور عام و در برنامه‌ریزی‌های شهری به‌طور خاص است. سرمایه اجتماعی مجموعه‌ای از شبکه‌ها، هنجارها، ارزش‌ها و درکی است که همکاری درون گروه‌ها را در جهت کسب منافع متقابل و رسیدن به اهداف مشترک به طرز کارآمدتر تسهیل می‌کند. این سرمایه را غالباً با نرخ مشارکت افراد در

زندگی جمعی و وجود عامل اعتماد در بین آنان بیان می‌کنند (تولایی، ۱۳۸۴: ۲۵). سرمایه اجتماعی عاملی به‌منظور افزایش کار آیی و بهره‌وری اموری چون تحصیلات، مهارت‌ها، چیدمان‌های اجتماعی و تولیدی به نظر می‌آید که با تمرکز بر روی ساختارهای اجتماعی چون ساختار خانواده‌ها، دوستان، همسایه‌ها، سازمان‌های غیردولتی و نهادهای عمومی، افزایش التزام شهروندی به‌منظور انسجام بیشتر بین افراد و ساختارهای اجتماعی را نوید می‌دهد (جان فیلد، ۱۳۸۵: ۷۸). توسعه کلان‌شهرها در دنیا غالباً به سه صورت بوده است: توسعه متصل، پیوسته منفصل یا ناپیوسته و توسعه درونی یا درون‌زای شهری. به طور کلی توسعه شهری به صورت جریانی صورت گرفته است. جریان‌های شتابان توسعه منجر به توسعه شتابان شده‌اند. جریان‌های درونی، توسعه درون‌زا و جریان‌های بیرونی، توسعه برون‌زا را به وجود آورده‌اند. روند توسعه کلان‌شهر تهران، همانند اکثر کلان‌شهرهای جهان در حال توسعه، گسترش کالبدی سریع و وسیعی داشته است. گسترش تهران در جهات مختلف از نظر کمی و کیفی یکسان نبوده، در برخی مناطق نیروی محرکه گسترش و بهبود مداوم کالبد شهری، گاه به چنان ضعیفی دچار شده که ساکنان بافت‌های موجود قادر به ایجاد روند بازسازی اماکن خود نیستند و به‌مرور زمان به وضعیت که امروزه به بافت‌های فرسوده معروف‌اند رسیده‌ایم. به عبارت دیگر، جریان توسعه شهری در تمام مناطق و محله‌های تهران به صورت متوازن وارد نشده و نتیجه آن توسعه نامتوازن محلات شهری است. بر اساس تفکر جریانی می‌توان این پدیده را به این صورت تفسیر کرد که جریان‌های توسعه، تعدادی از بافت‌های شهری را تحت تأثیر قرار نداده است و درحقیقت این بافت‌ها، متأثر از جریان‌های توسعه شهری نشده‌اند. به همین دلیل از جریان توسعه جامانده‌اند و یا اینکه از جریان تجدید حیات جدا افتاده‌اند. در این میان، محله هفت‌چنار منطقه ۱۰ شهرداری تهران نیز، بعد از انقلاب اسلامی دچار فرآیند فرسودگی شهری در زمینه‌های اجتماعی و کالبدی محیطی و فرآیند تغییر شهری در زمینه کالبدی شده است،

1. Quality of Life
2. Social Capital

دوستان و ... می‌باشند تا با مشارکت فعالانه در اجتماع به بهبود کیفیت زندگی فردی و جمعی خود کمک نمایند. هرچه این روابط نظام‌مندتر و هماهنگ‌تر باشد ما شاهد دستیابی به اهداف جمعی در مدت زمان کوتاه‌تر و با صرف هزینه کمتر خواهیم بود. در این حالت ما می‌توانیم از مفهومی تحت عنوان سرمایه اجتماعی نام ببریم (قاسمی و همکاران، ۱۳۸۵). سرمایه اجتماعی محصول گونه‌ای از تعاملات اجتماعی با پتانسیل مشارکت در رفاه اجتماعی، مدنی و اقتصادی یک جامعه با اهداف مشترک است. سرمایه اجتماعی شامل روابطی است که افراد با دیگر اعضای اجتماع دارند و به وجود آورنده مبنایی برای تحلیل حسن تعلق اجتماعی و میزان روابط افراد با یکدیگر است. سرمایه اجتماعی نوع خاصی از منابع در دسترس افراد یا سازمان‌ها است که عمل جمعی را تسهیل می‌سازد. (Maloney & et al, 2000). ساباتینی به نقل از دورلاف اشاره می‌کند که ادبیات تجربی سرمایه‌ی اجتماعی، مملو از تعاریف مبهم، سنجش ضعیف داده‌ها، فقدان شرایط مقایسه‌پذیری و اطلاعات لازم برای پذیرش ادعاهای مطرح شده است. (Sabatini, 2005: 5). به طور خلاصه سرمایه اجتماعی شامل سرمایه‌ای در جامعه است که اشاره به ویژگی‌هایی چون شبکه روابط اجتماعی، مشارکت‌پذیری، اعتماد متقابل، هنجارهای غیررسمی و خودجوش اجتماعی و برتری کنش جمعی برکنش فردی دارد (جدول ۱).

وجود ساختار مسکونی فشرده و قدیمی، کم‌عرضی معابر، علاوه بر این ساخت‌وسازهای نامناسب و با تراکم بالا در قطعات کوچک زمین و در مجاورت واحدهای مسکونی قدیمی موجب افزایش کیفیت نامناسب زندگی در محله شده است. در زمینه اجتماعی نیز مهاجرت جمعیت از شهرستان‌های استان تهران یا دیگر استان‌های کشور موجب انتقال فرهنگ مبدأ به محله شده است. هر یک از گروه‌های مهاجر دارای ویژگی‌های اجتماعی و فرهنگ مخصوص به خود بوده و وجود تفاوت‌های فرهنگی در بین این گروه‌ها نارسایی اجتماعی را افزایش داده است. به عبارت دیگر، ورود جریان خرده‌فرهنگ‌های متفاوت به این محله، باعث چشمگیر شدن تفاوت‌های فرهنگی شده که به نوبه خود به کاهش یکپارچگی اجتماعی در آن کمک کرده است. گسترش نارسایی‌های اجتماع، بر اثر تضعیف یکپارچگی اجتماعی و فرهنگی، موجب نازل آمدن کیفیت زندگی ساکنان محله شود هدف این پژوهش بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی شهری هست. بنابراین پرسش بنیادین این پژوهش بدین صورت بیان می‌گردد که: سرمایه اجتماعی چه رابطه‌ای با کیفیت زندگی شهری دارد؟

چارچوب نظری پژوهش

سرمایه اجتماعی

انسان‌ها برای تأمین نیازها و تحقق اهدافشان نیازمند برقراری تعاملات اجتماعی در قالب شبکه‌هایی چون خانواده، همسایگان،

جدول (۱): تعاریف سرمایه اجتماعی

ردیف	تعاریف
۱	خصوصیات زندگی اجتماعی، شبکه‌ها، هنجارها و اعتماد که مشارکت کنندگان را قادر می‌سازد تا به صورت مؤثرتری به منظور پیگیری اهداف مشترک باهم دیگر کار کنند. سرمایه اجتماعی به طور خلاصه به روابط اجتماعی و هنجارهای وابسته و اعتماد اشاره دارد (پاکنام، ۱۹۹۵).
۲	خصوصیات تشکیلات اجتماعی از قبیل مشارکت مدنی، اصول کنش متقابل و اعتماد به دیگران که همکاری در راستای منفعت دوطرفه را تسهیل می‌سازد (کاواچی و دیگران، ۱۹۹۷).
۳	مجموعه‌ای از ارزش‌ها و هنجارهای غیررسمی در میان اعضای یک گروه که همکاری بین آنان را تجویز می‌کند. اگر اعضای گروه به این انتظار برسند که رفتار قابل اطمینان و صادقانه‌ای از دیگران خواهند دید، به دیگران اعتماد خواهند کرد. اعتماد مانند روغنی است که حرکت یک گروه یا سازمان را کارآمدتر می‌سازد (فو کو یاما، ۱۹۹۹).
۴	شبکه‌ها، هنجارها و روابطی که اجتماعات و سازمان‌ها را کمک می‌کند تا به شکل مؤثرتری کار کنند (مک گیلیواری، ۲۰۰۲).
۵	نهادهای، روابط و هنجارهایی که کیفیت و کمیت تعاملات اجتماعی یک جامعه را شکل می‌دهد (وب‌سایت بانک جهانی، ۲۰۱۴).

منبع: (Kearns, 2004)

عناصر (اجزای) سرمایه اجتماعی

سرمایه اجتماعی شامل چهار جزء کلیدی است. نخست اعتماد و ارزش‌های مشترک که شامل هنجارهای مهمی است که روابط اجتماعی روزانه و ساختار جامعه را پی‌ریزی می‌کند. دوم فعالیت‌های داوطلبانه افراد در شبکه‌های اجتماعی در حال رشد و کمک‌رسانی از طریق فعالیت‌های گروهی در راستای منافع جامعه، سوم استحکام روابط بین فردی در درون اجتماعات که احساس افراد را درباره باهم بودن و تمایل به کمک کردن به دیگران را پی‌ریزی می‌کند، چهارم انسجام اجتماعی که نشان‌دهنده تراکم شبکه‌های اجتماعی مردمی، حس تعلق و باهم بودنشان به عنوان یک اجتماع است و تمایل افراد به کار کردن با یکدیگر در جهت تأمین نیازهای مشترک را پی‌ریزی می‌کند (Yates, 2011). منابعی که سرمایه اجتماعی در آن‌ها خلق می‌شود عبارت‌اند از: خانواده، مدارس و دیگر نهادهای آموزشی، اصناف و مشاغل، نهادهای مدنی و اجتماعات محلی؛ منابع فوق، همگی در ایجاد سرمایه اجتماعی از اهمیت به سزایی برخوردارند اما آنچه به نظر می‌رسد از دیگر منابع از تأثیر بالاتری برخوردار است، نهادهای مدنی هست (قاسمی همکاران، ۱۳۸۵: ۲۳۱).

مفهوم کیفیت زندگی

حیطه‌ی مربوط به کیفیت زندگی و سنجش و ارزیابی آن در هیچ زمانی به اندازه امروز وسیع نبوده است؛ دیدگاه‌ها در این زمینه متفاوت است (Baldwin, et al, 1992: 1). این امر از آنجا ناشی می‌شود که شاخص‌های مربوط به کیفیت زندگی طیف وسیعی را دربرمی‌گیرد که از تغذیه و پوشاک گرفته تا مراقبت‌های بهداشتی، محیط اجتماعی و محیط مادی پیرامون را شامل می‌شود (موسوی و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۰۰). اگرچه کیفیت زندگی در بعضی از منابع به سطح زندگی ترجمه شده است. ولی سطح زندگی و پیشرفت مادی فقط یکی از پایه‌های کیفیت زندگی را شامل می‌شود (Eckersley, 1999: 10). نظریه پردازان توسعه، شاخص‌های مختلفی را برای محاسبه میزان رضایت از کسب نیازهای اولیه ارائه کرده‌اند که مهم‌ترین آن‌ها شاخص فیزیکی کیفیت زندگی است. این شاخص میانگین وزنی شاخص‌های باسوادی، مرگ‌ومیر نوزادان و امید به زندگی است (Slotjje, 1991: 648). کیفیت اصطلاحی

است که برای بیان توسعه رفاه در یک جامعه به کار می‌رود. به طور خیلی ساده می‌توان گفت که تسهیلات رفاهی منعکس کننده شرایط زندگی و رفاه افراد است طی چند دهه اخیر کیفیت زندگی به‌مثابه یک هدف اصلی توسعه جامعه بر سیاست‌گذاری‌های بسیاری از کشورها تأثیرگذار بوده است. امروزه مفهوم تسهیلات و کیفیت زندگی جایگزین ایده ثروت به‌مثابه هدف اصلی توسعه اجتماعی شده است (Schmit, 2002). برخی اندیشمندان بین دو موضوع در مورد تسهیلات رفاهی زندگی تفکیک قائل شده‌اند، یکی اینکه می‌توان کیفیت زندگی را در واحدها یا سطوح مختلف تحلیل کرد. مثلاً فردی، خانوادگی، ملی و بین‌المللی، دیگر آنکه می‌توان کیفیت زندگی را در دو شکل ذهنی و عینی موردسنجش قرار داد (ماجدی، ۱۳۸۵). با این وجود هنوز تعریف قابل قبول جهانی برای این مفهوم صورت نگرفته است، زیرا بسیاری از محققان بر این باورند که کیفیت زندگی مفهومی چندوجهی، نسبی، متأثر از زمان، مکان، ارزش‌های فردی و اجتماعی است. لیو^۱ در سال ۱۹۸۳ کیفیت زندگی را عنوانی جدید برای مفهوم قدیمی بهزیستی مادی و روانی مردم در محیط زندگی خود توصیف کرده است. مولر^۲ کیفیت زندگی را میزان رفاه افراد و گروه‌ها تحت شرایط اجتماعی و اقتصادی عمومی تعریف می‌کند. داس^۳ در سال ۲۰۰۸ کیفیت زندگی را به‌عنوان بهزیستی و یا عدم بهزیستی مردم و محیط زندگی آن‌ها تعریف می‌کند؛ این در حالی است که دینر در سال ۱۹۹۷ بهزیستی را در ارتباط با ادراک ذهنی فرد از زندگی‌اش توصیف می‌کند. با توجه به تعاریف ارائه شده می‌توان واژگان کلیدی مورد استفاده در تعریف کیفیت زندگی را این‌گونه خلاصه کرد: واقعیات عینی، ادراک ذهنی، برخورداری، بهزیستی، رضایت از زندگی و نیازهای انسانی (خادم‌الحسینی و همکاران، ۱۳۸۹).

1. Lio
2. Mooler
3. Doss

رویکردهای ارزیابی کیفیت زندگی شهری

در مطالعات کیفیت زندگی شهری دو رویکرد ذهنی و رویکرد عینی وجود دارد (Lee, 2008). کیفیت زندگی در ابعاد ذهنی، ادراک و ارزیابی افراد را از وضعیت زندگی خود منعکس می‌سازد و با استفاده از شاخص‌های ذهنی اندازه‌گیری می‌شود. کیفیت زندگی به روش‌های مختلف قابل اندازه‌گیری هست. در یکی از مهم‌ترین روش‌ها، کیفیت زندگی می‌تواند میزان تجمعی از سطح رضایت در قلمروهای مختلف زندگی باشد. بر اساس این روش زندگی به قلمروهای مختلف تقسیم شده و ترکیب میزان رضایت حاصل از هر یک از قلمروها، کیفیت کلی زندگی را نشان می‌دهد. کیفیت عینی زندگی، شرایط بیرونی زندگی را نمایش می‌دهد. کیفیت عینی زندگی با استفاده از شاخص‌های عینی که مرتبط با واقعیات قابل مشاهده و ملموس زندگی هستند، اندازه‌گیری می‌شود. این شاخص‌ها از داده‌های ثانویه مانند تراکم جمعیت، نرخ جرم، میزان تحصیلات، خصوصیات خانوار و ... حاصل می‌شود. واقعیت خیلی مهم این است که کیفیت زندگی نمی‌تواند تنها از طریق شرایط عینی تعیین شود، بلکه در نظر گرفتن بهزیستی ذهنی افراد نیز دارای اهمیت است (Foo, 2004). از یک سو ذهنی گرایان معتقدند که کیفیت زندگی، تنها مفهومی معنی دار است که به‌طور ذهنی توسط افراد در بافت زندگی‌شان، توصیف می‌گردد. این شاخص‌ها شامل ادراک حس تعلق مکانی یک فرد، ایمنی، خوشبختی، رضایت کلی از زندگی، زندگی جنسی و کیفیت روابط است. یکی از قوی‌ترین انتقادات نسبت به رویکرد ذهنی این است که آنچه مورد سنجش قرار می‌گیرد ممکن است تحت تأثیر سازگاری افراد با تجربیات زندگی‌شان قرار گیرد. برای جلوگیری از این مشکل، عینی‌گرایان معتقدند که کیفیت زندگی تنها به‌طور محسوس و مستقل از تجربه زندگی افراد می‌تواند مورد سنجش قرار گیرد. بنابراین توافقی در حال شکل‌گیری است که شاخص‌های، کیفیت زندگی باید توأمان شامل شاخص‌های عینی و ذهنی گردد (Anderson, 2005).

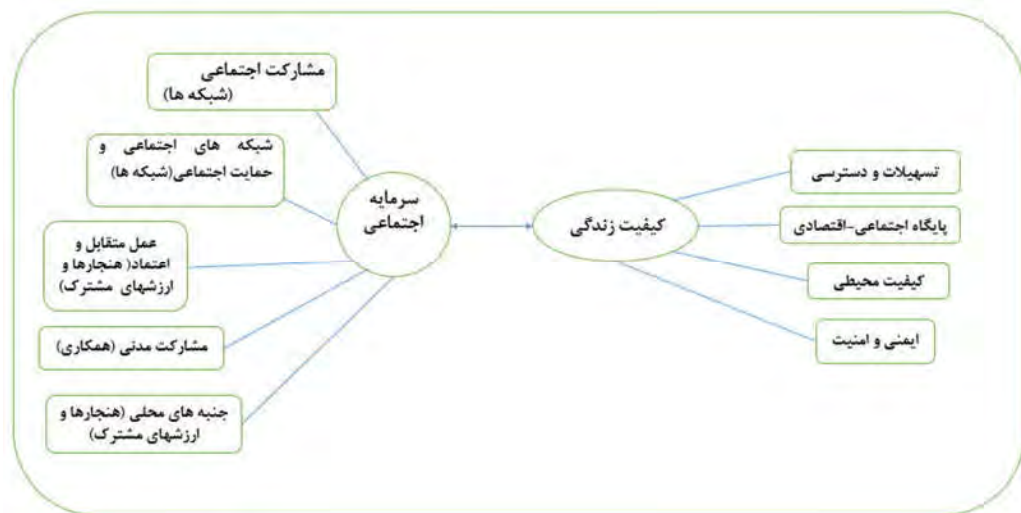
درواقع امروزه به‌طور کلی پذیرفته شده است که شاخص‌های عینی باید با سنجه‌های ذهنی که بیانگر ارزیابی شناختی (ذهنی) افراد از تجربیات شخصی زندگی‌شان است، تکمیل گردد (Martins & Marques, 2009).

نقش سرمایه اجتماعی در کیفیت زندگی

تحقیقات و مطالعات منتشر شده در زمینه روان‌شناسی و پزشکی نشان می‌دهد که بین سرمایه اجتماعی و کیفیت، هدف و مفهوم زندگی، پیوند مستقیم وجود دارد، به عقیده پاتنام در میان همه حوزه‌های دخیل در سرمایه اجتماعی اهمیت هیچ کدام به‌خوبی قلمرو سلامت و رفاه نبوده است جین جیکوبز در کتاب خود معتقد است که شبکه‌های اجتماعی فشرده در محدوده‌های قدیمی و مختلط شهری صورتی از سرمایه اجتماعی را تشکیل می‌دهند و در ارتباط با حفظ نظافت، عدم وجود جرم و جنایت خیابانی و دیگر تصمیمات در مورد بهبود کیفیت زندگی، در مقایسه با عوامل نهادهای رسمی مانند نیروی حفاظتی پلیس، مسئولیت بیشتری از خود نشان می‌دهند. گفته شده است که بین شبکه اجتماعی، خوشبختی، سلامتی و زندگی طولانی‌تر ارتباط وجود دارد (میری، ۱۳۸۹).

در میان انواع سرمایه، سرمایه اجتماعی ویژگی‌های خاصی دارد. اول آنکه تنها سرمایه‌ای است که رابطه‌ای است و در ضمن رابطه اجتماعی به وجود می‌آید. دوم آنکه مانند برخی دیگر از انواع سرمایه به‌طور کامل قابل انتقال نیست. ویژگی مهم‌تر آنکه سرمایه اجتماعی فرد، رابطه روشنی با جایگاه او در شبکه‌های اجتماعی جامعه دارد. به عبارت دیگر، سرمایه اجتماعی فرد در واقع ارزش جایگاه او در شبکه‌های اجتماعی گوناگون است. حال همین جایگاه فرد در شبکه‌های گوناگون اجتماعی است که میزان بهره او از کیفیت‌های مطلوب زندگی را مشخص می‌سازد. بنابراین می‌توان گفت که مفهوم سرمایه اجتماعی و مفهوم کیفیت زندگی همبستگی فراوانی دارند (نوغانی و همکاران، ۱۳۸۸).

شکل (۱): مدل مفهومی پژوهش

منبع: نگارندگان، ۱۳۹۷

و ذهنی) با یکدیگر از یک سو و رابطه بین کیفیت عینی و ذهنی زندگی با مقوله سرمایه اجتماعی از طرف دیگر است. نمونه‌هایی از پژوهش‌های مرتبط به‌طور خلاصه در جدول زیر مورد بررسی قرار گرفته است.

پیشینه پژوهش

پیرامون مفاهیم اصلی این پژوهش یعنی کیفیت زندگی و سرمایه اجتماعی پژوهش‌های مفصلی در داخل و خارج از کشور انجام شده است اما آنچه در این پژوهش حائز اهمیت است ابتدا بررسی رابطه میان ابعاد دوگانه کیفیت زندگی (عینی

جدول (۲): مروری بر برخی پژوهش‌های پیرامون کیفیت زندگی و سرمایه اجتماعی

عنوان	محقق و محل انتشار	روش و یافته‌ها
بررسی رابطه میان سرمایه اجتماعی، تجربه عاطفی و رضایت از زندگی برای اجتماع محلی پایدار	تانگ ژو، بی‌کون سو و یائو وانگ مجله پایداری، ۲۰۱۸	پژوهشگران بر این باورند که سرمایه اجتماعی تأثیری چشمگیر در توسعه پایدار یک اجتماع محلی دارد. آنان برای آزمون این مقروض از توزیع و تحلیل ۲۲۹ پرسشنامه در میان شهروندان چینی بهره برده‌اند. تحلیل یافته‌های این پژوهش بر اساس مدل رگرسیون خطی چندمتغیره نشان داد که سرمایه اجتماعی تأثیر مثبت چشمگیری بر رضایت از زندگی شهروندان و در نتیجه پایداری اجتماعات محلی دارد.
پیوند میان سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی شهروندان شهرهای کمتر توسعه یافته غرب چین	گائو بو، شوژان یانگ، خیانگ لیو، خیائو رن، دانینگ لیو، نینجو لی، فصلنامه پژوهشی، ۲۰۱۸	در این پژوهش ۱۱۳۶ پرسشنامه در میان شهروندان شهرهای غربی چین توزیع شده است. تحلیل داده‌های پژوهش نشان می‌دهد که سرمایه اجتماعی در این شهرها پایین است و نیز سرمایه اجتماعی بیشتر تحت تأثیر ویژگی‌های ذهنی است. همچنین سرمایه اجتماعی رابطه معناداری با کیفیت زندگی ذهنی دارد.
سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی در محله‌های مسکونی با تراکم بالا	هزلینا همدان، فاطیما یوسف، ماریلانا مازیاتی مرزوخی، مجله علوم اجتماعی و رفتاری، ۲۰۱۴	در این پژوهش با بهره‌گیری از توزیع ۷۹۷ پرسشنامه در میان خانوارهای مالزیایی به این نتیجه دست‌یافته‌اند که الگوی سرمایه اجتماعی تحت تأثیر سطح توسعه‌یافتگی محله، تنوع بافت اجتماعی و وضعیت محله‌های پیرامونی بستگی دارد و سرمایه اجتماعی خود باعث ارتقای کیفیت زندگی می‌گردد.

<p>روش پژوهش پیمایشی بوده و یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که سرمایه اجتماعی نقش مهمی در تعریف و ارتقا کیفیت زندگی ایفا می‌کند. همچنین سرمایه اجتماعی همبستگی مستقیمی با درآمد سرپرست خانوار دارا می‌باشد که نهایتاً به خوش‌بینی نسبت به آینده و رضایت از زندگی می‌انجامد</p>	<p>عبدالحمید و دیگران، مجله اروپایی علوم اقتصادی، مالی و اداری، ۲۰۱۰</p>	<p>تأثیر سرمایه اجتماعی بر کیفیت زندگی: مطالعه، موردی: ترنگانو، مالزی</p>
<p>روش پژوهش پیمایشی بوده و یافته‌های پیمایش نشان می‌دهد که ایجاد و تثبیت سرمایه اجتماعی یکی از اجزای مهم کیفیت زندگی است. همچنین افرادی که در مناطقی با قابلیت پیاده‌روی بالا و متنوع ساکن‌اند از سرمایه اجتماعی بالاتری بهره می‌برند</p>	<p>شانون و دیگران، مجله پژوهش کاربردی در کیفیت زندگی، ۲۰۱۱</p>	<p>ارزیابی قابلیت پیاده‌روی و سرمایه اجتماعی به‌عنوان شاخص‌هایی از کیفیت زندگی در مقیاس‌های شهرداری و واحد همسایگی</p>
<p>روش پژوهش پیمایشی بوده و یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد ارتباط تنگاتنگی بین سرمایه اجتماعی، کیفیت زندگی و رفاه ذهنی وجود دارد. همچنین سبک زندگی پایدار از طریق افزایش سرمایه اجتماعی به ارتقا رفاه ذهنی می‌انجامد</p>	<p>گرانبرگر و او مان، مقاله ارائه‌شده در کنفرانس جامعه اروپایی و اقتصاد اکولوژیک، استانبول، ترکیه، ۲۰۱۱</p>	<p>کیفیت زندگی و پایداری: ارتباط بین رفتار پایدار، سرمایه اجتماعی و رفاه</p>
<p>پژوهشگران به این نتیجه رسیده‌اند که میان سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی رابطه معناداری وجود دارد و میزان تأثیر سرمایه اجتماعی بر کیفیت زندگی بیشتر از کیفیت عینی آن است. همچنین میزان سرمایه اجتماعی و کیفیت ذهنی زندگی در محله جاهدشهر از نظر ساکنان در حد متوسط رو به ضعیف و میزان کیفیت عینی زندگی در حد متوسط رو به بالا ارزیابی شده است.</p>	<p>فاطمه محمدنای قرائی، مرضیه تیموری، محمدعلی خانی زاده، مجله آمایش جغرافیایی فضا، دوره ۷، شماره ۲۸، بهار ۱۳۹۷</p>	<p>بررسی کنش متقابل سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی (دو بعد عینی و ذهنی) در محلات برنامه‌ریزی شده شهری، نمونه موردی: محله جاهدشهر منطقه ۱۲ مشهد</p>
<p>نتایج حاصل از این پژوهش وجود ارتباط بین میزان سرمایه اجتماعی و میزان کیفیت ذهنی زندگی شهری را تأیید می‌نماید. همچنین ارتباط فراوانی نیز بین نرخ ماندگاری جمعیت و کیفیت ذهنی زندگی شهری دیده شد. در انتها نیز مدلی جهت ارزیابی بهتر نحوه برهم کنش مفاهیم موردنظر ارائه شده است.</p>	<p>ناصر براتی؛ محمدرضا یزدان پناه شاه آبادی، فصلنامه آرمانشهر، دوره ۸، شماره ۱۵، زمستان ۱۳۹۴</p>	<p>ارزیابی سرمایه اجتماعی به‌عنوان عامل اساسی در ارتقاء کیفیت زندگی در شهرهای جدید، نمونه موردی: شهر جدید پردیس</p>
<p>روش اصلی در این پژوهش پیمایش بوده و یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که سطح بالای سرمایه اجتماعی به سطح بالای رضایت از کیفیت زندگی می‌انجامد. بر این اساس مشخص شد که سرمایه اجتماعی در مقایسه با متغیرهای زمینه‌ای مانند سن، شغل و... پیش‌بینی کننده‌ای بهتر برای رضایت از کیفیت زندگی به شمار می‌آید. از میان شاخص‌های سرمایه اجتماعی، اعتماد بالاترین تأثیرگذاری را در این زمینه داشته است</p>	<p>سید مسعود ماجدی، عبدالعلی لهسایی زاده، فصلنامه روستا و توسعه، سال ۹، شماره ۴، زمستان ۱۳۸۵</p>	<p>بررسی رابطه بین متغیرهای زمینه‌ای، سرمایه اجتماعی و رضایت از کیفیت زندگی، جامعه آماری: روستاهای استان فارس</p>
<p>روش اصلی در این پژوهش پیمایش و تحلیل ثانوی بوده و یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که رابطه بین سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی در سطح اطمینان ۹۹٪ رابطه‌ای معنی‌دار است. علاوه بر این سرمایه اجتماعی بر اساس چهار سنججه امنیت محلی، بده بستان، تصور نسبت به محله و عضویت انجمنی ۳۶٪ تغییرات کیفیت زندگی را تبیین نموده است</p>	<p>غلامرضا غفاری، ناز محمد اوتق، مجله مطالعات اجتماعی ایران، شماره، بهار ۱۳۸۵</p>	<p>سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی، جامعه آماری: شهر گنبد کاووس</p>
<p>روش پژوهش پیمایشی بوده و یافته‌های پیمایش نشان می‌دهد که بین سرمایه اجتماعی و ارزیابی افراد از کیفیت محیط کالبدی (بعد ذهنی کیفیت زندگی) رابطه مثبت وجود دارد؛ همچنین سرمایه اجتماعی با متغیرهای احساس تعلق به محله و رضایت‌مندی از محله نیز رابطه مثبت دارد</p>	<p>الهام غیاثوند، فصلنامه مهندس مشاور، شماره ۴۵، پاییز ۱۳۸۸</p>	<p>تأثیر سرمایه اجتماعی بر کیفیت زندگی ساکنان محلات شهری</p>
<p>روش پژوهش پیمایشی بوده و یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که بین سرمایه اجتماعی با ابعاد سلامت جسمانی، روانی، روابط اجتماعی و سلامت محیطی رابطه معنادار و مثبتی وجود دارد که مؤید نظریه‌های لین، میلور و همکاران و سازمان بهداشت جهانی مبنی بر تأثیر سرمایه اجتماعی بر ابعاد سلامت اجتماعی و رضایت از زندگی به‌عنوان بخش‌هایی از کیفیت زندگی است</p>	<p>محمد زاهدی اصل، جواد فرخی، فصلنامه علوم اجتماعی، شماره ۴۹، تابستان ۱۳۸۹</p>	<p>بررسی رابطه میزان سرمایه اجتماعی با کیفیت زندگی سرپرستان خانوارهای ساکن تهران</p>
<p>روش پژوهش پیمایشی بوده و یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که سرمایه اجتماعی نقش عمده‌ای در توضیح کیفیت زندگی داشته است. در بین شاخص‌های عینی درآمد و در میان شاخص‌های ذهنی سرمایه اجتماعی مهم‌ترین عامل‌های کیفیت زندگی به شمار می‌روند</p>	<p>محسن نوغانی و دیگران، کنفرانس سلامت و جامعه، مجله اسپانیایی پژوهش کشاورزی، ۲۰۰۹</p>	<p>کیفیت زندگی و سرمایه اجتماعی در شهر مشهد، ایران</p>

روش تحقیق

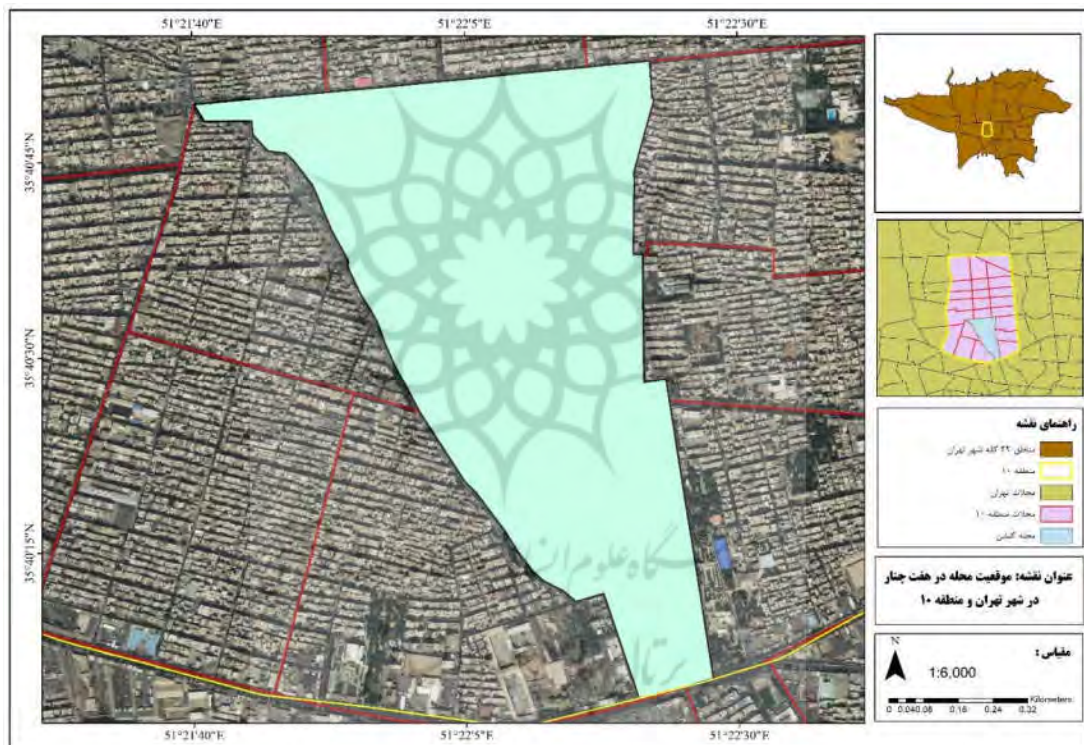
کرونباخ که میزان آن ۷۲٪ بوده است. برای سنجش همبستگی و تأثیرگذاری شاخص‌های سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی از ضریب همبستگی پیرسون، رگرسیون و تحلیل مسیر استفاده شده است.

محدوده مورد مطالعه

محله هفت‌چنار در قسمت جنوبی منطقه ۱۰ شهرداری تهران یکی از محلات ده‌گانه منطقه ۱۰ به حساب می‌آید طبق سرشماری سال ۱۳۹۵ جمعیت این محله ۳۰۲۹۹ هست که در تعداد ۶۹۰۰ خانوار زندگی می‌کنند. این محله در حدفاصل خیابان‌های کمیل، قزوین و بریانک قرار گرفته است. (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵).

این پژوهش بر اساس طرح پژوهش از نوع پیمایشی و بر اساس هدف از نوع کاربردی هست. داده‌های پژوهش از دو طریق مطالعه اسنادی-کتابخانه‌ای و پیمایش میدانی جمع‌آوری گردیده است. پرسشنامه پژوهش شامل سه بخش سنجش شاخص‌های سرمایه اجتماعی و تأثیرگذاری آن‌ها بر کیفیت زندگی شهری در بین ساکنین محله هفت‌چنار تهران که دارای ۳۰۲۲۹ جمعیت است، در این راستا براساس فرمول کوکران تعداد ۳۷۷ پرسشنامه در بین ساکنان این محله توزیع گردیده است. جهت سنجش روایی پرسشنامه از روایی محتوای استفاده شده که میزان آن ۴۲٪ بوده است. جهت سنجش پایایی شاخص‌ها از ضریب آلفای

شکل (۲): موقعیت محله هفت‌چنار

(منبع: نویسندگان)

ویژگی‌های جمعیتی پرسش‌شوندگان

این محله از لحاظ سن ۵۴ درصد از پرسش‌شوندگان زیر ۴۵ سال در این محله ۶۷,۷ درصد متأهل ۳۲,۳ درصد مجرد در بررسی وضعیت تحصیلات پرسش‌شوندگان، در این محله، بیشترین فراوانی مربوط به افراد دارای مدرک دیپلم هست با ۴۱,۶ درصد است.

جدول شماره ۳ ویژگی‌های دموگرافی پرسش‌شوندگان در محله هفت‌چنار از لحاظ جنسی، همان‌طور که در جدول زیر مشخص است در این محله ۴۴,۵ درصد آقایان و ۵۵,۵ درصد خانم‌ها همچنین در

تحلیل یافته‌ها

جدول (۳): نتایج سنجش سرمایه اجتماعی

میانگین کل	میانگین خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	گروه‌ها		
۳/۲۴	۳/۸۳	۲۵	۲۴	۱۶۸	۷۲	۷۲	تعداد گروه‌های فرهنگی	مشارکت اجتماعی
	۲/۷۷	۶۰	۴۸	۱۹۲	۳۷	۲۴	میزان همکاری به سازمان‌ها	
	۳/۴۷	۲۴	۴۸	۱۲۰	۱۰۹	۶۰	میزان فعالیت‌های دینی	
	۲/۹۴	۶۰	۷۲	۱۰۸	۷۲	۷۲	میزان فراوانی و شدت تعهد	
	۳/۱۷	۳۶	۸۴	۹۶	۷۳	۷۲	شرکت در جشن‌ها و مراسم‌های مذهبی در محله	
	۳/۲۷	۳۶	۶۰	۱۰۹	۸۴	۷۲	احساس آرامش هنگام قدم زدن در خیابان یا پارک و فضاهای عمومی محله	
۳/۰۴	۳/۶۷	۲۴	۱۲	۹۶	۱۵۶	۷۳	احساس راحتی کردن باهم محله‌ای‌ها	حمایت اجتماعی
	۳/۷۰	۳۶	۴۸	۴۸	۸۴	۱۴۴	میزان دیدار و صحبت کردن با وابستگان، دوستان و همسایگان	
	۳/۱۷	۳۶	۴۸	۱۴۴	۸۴	۴۹	میزان شبکه‌های مجازی- فراوانی و شدت برخوردها	
	۱/۹۴	۱۵۴	۱۱۹	۵۵	۲۲	۱۱	چه تعداد از دوستان نزدیک و وابستگان در نزدیکی فرد زندگی می‌کنند	
	۳/۲۳	۳۶	۳۷	۱۹۲	۴۴	۵۲	اعتماد کردن به کمک دیگران	
	۲/۵۷	۷۲	۱۲۰	۸۵	۶۰	۲۴	میزان احساس کنترل بر زندگی	
۲/۴۲	۲/۵۷	۷۲	۱۲۰	۸۵	۶۰	۲۴	اعتماد به دیگر افرادی که شبیه فرد هستند	عمل متقابل و اعتماد
	۲/۶۴	۸۴	۱۰۸	۷۲	۴۸	۴۹	اعتماد به دیگر افرادی که شبیه فرد نیستند	
	۲/۲۱	۹۷	۱۴۴	۸۴	۲۲	۱۴	اعتماد به همسایگان	
	۱/۸۶	۱۵۳	۱۰۵	۸۴	۱۲	۳	اعتماد به هم‌محله‌ای‌ها	
	۲/۸۳	۴۹	۷۲	۱۵۶	۶۱	۲۲	اعتماد به مدیریت شهری	
	۲/۵۳	۶۱	۹۶	۱۶۸	۲۴	۱۲	اعتماد به نهادها در سطح مختلف	
۲/۴۱	۲/۴۶	۹۷	۸۴	۱۲۰	۳۶	۲۴	احساس تأثیرگذاری بر رویدادها	مشارکت مدنی
	۲/۸۳	۴۹	۷۲	۱۵۶	۶۱	۲۳	اطلاع یابی درباره امور محلی و ملی	
	۱/۸۶	۱۵۷	۱۰۸	۸۴	۱۲	۰	دانستن رابطه با مأموران دولتی یا نمایندگان سیاسی	
	۲	۱۳۲	۱۴۲	۴۹	۲۵	۱۲	ارتباط با گروه‌های کنش محلی	
	۲/۸۳	۴۹	۷۲	۱۵۶	۶۱	۲۳	تمایل به رأی‌دهی	
	۲/۶۰	۹۶	۸۴	۷۳	۸۴	۲۴	جنبه‌های محیط فیزیکی	
۲/۲۱	۹۷	۱۴۴	۸۴	۲۲	۱۴	تسهیلات در محله		
۳	۲۱	۵۰	۱۹۳	۵۰	۴۷	لذت بردن از زندگی در محله		
۲/۸۳	۴۹	۷۲	۱۵۶	۶۱	۲۳	ترس از جرم		

تحلیل سرمایه اجتماعی در محله هفت چنار

میانگین ۳/۰۴ و رتبه دوم قرار دارد که شاخص‌های همچون، میزان دیدار و صحبت کردن با وابستگان، دوستان و همسایگان، اعتماد کردن به کمک دیگران، میزان شبکه‌های مجازی- فراوانی و شدت برخوردها علاوه بر این، جنبه‌های محلی (هنجارها و ارزش‌های مشترک) در محله سطح مطلوبی قرار دارد. سرمایه اجتماعی از بعد مشارکت مدنی (همکاری) و عمل متقابل و اعتماد (هنجارها و ارزش‌های مشترک) در محله هفت چنار پایین‌تر از حد متوسط است.

در محله هفت چنار در بعد مشارکت اجتماعی (شبکه‌ها) با میانگین ۳/۲۴، بالاتر از دیگر ابعاد است. تعداد گروه‌های فرهنگی، میزان فعالیت‌های دینی، احساس آرامش هنگام قدم زدن در خیابان یا پارک و فضاهای عمومی محله در محله هفت چنار نسبت به سایر شاخص‌های بعد مشارکت اجتماعی (شبکه‌ها) در سطح مطلوب‌تری قرار دارد. سرمایه اجتماعی از لحاظ شبکه‌های اجتماعی و حمایت اجتماعی (شبکه‌ها) با

جدول (۴): نتایج سنجش کیفیت زندگی

میانگین کل	میانگین	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	گویه‌ها	
۳/۲۸	۳/۸۳	۲۵	۲۴	۱۶۸	۷۲	۷۲	امکانات درمانی (درمانگاه، بیمارستان، و ...)	تسهیلات و دسترسی
	۳/۰۱	۴۸	۶۰	۱۴۴	۶۰	۴۹	مکان دسترسی به مراکز خرید روزانه	
	۳/۶۷	۲۴	۱۲	۹۶	۱۵۶	۷۳	دسترسی به بانک‌ها و ادارات	
	۳/۷۰	۳۶	۴۸	۴۸	۸۴	۱۴۴	دسترسی به امکانات ورزشی	
	۳/۲۳	۳۶	۳۷	۱۹۲	۴۴	۵۲	دسترسی به مکان‌های آموزشی (مهد کودک، دبستان، راهنمایی و ...)	
۲/۲۴	۲/۲۰	۱۲۳	۱۰۶	۷۴	۵۲	۶	رضایت تحصیلی	پایگاه اجتماعی-اقتصادی
	۳/۰۶	۲۲	۴۸	۱۹۰	۸۹	۱۲	رضایت از زندگی خانوادگی	
	۲/۳۹	۱۰۹	۹۶	۸۴	۴۸	۲۳	رضایت از شغل	
	۲/۳۰	۸۵	۱۳۲	۹۶	۴۸	۰	رضایت از درآمد	
	۳/۱۷	۳۶	۸۴	۹۶	۷۳	۷۲	رضایت از سلامت جسمی	
	۲	۱۳۲	۱۴۲	۴۹	۲۵	۱۲	مساحت واحد مسکونی	
۲/۵۶	۲/۸۳	۴۹	۷۲	۱۵۶	۶۱	۲۳	کیفیت و کمیت نورپردازی خیابان‌ها، کوچه‌ها، پارک‌ها و ... هنگام شب	کیفیت
	۲/۴۶	۹۷	۸۴	۱۲۰	۳۶	۲۴	جمع‌آوری زباله و نظافت معابر و اماکن عمومی	
	۲/۳۹	۱۰۹	۹۶	۸۴	۴۸	۲۳	عرض و کیفیت معابر	
۲/۸۲	۲/۸۶	۲۵	۷۲	۲۰۴	۴۸	۱۲	امنیت مالی (منزل و خودرو) در برابر سارقین در محله	ایمنی و امنیت
	۳	۲۱	۵۰	۱۹۳	۵۰	۴۷	امنیت جانی در برابر ضرب و شتم دیگران، افراد معتاد	
	۲/۶۵	۲۹	۶۹	۱۹۹	۴۶	۸	وجود نیروهای انتظامی، پلیس و ... در اماکن عمومی و فضای سبز	
	۲/۷۷	۳۶	۱۰۸	۱۳۲	۷۲	۱۳	ایمنی در برابر تصادف با وسایل نقلیه موتوری در محله	

تحلیل سنجش کیفیت زندگی در محله هفت چنار یافته‌های استنباطی پژوهش

در محله هفت چنار در بعد تسهیلات و دسترسی با میانگین ۳/۲۸، بالاتر از دیگر ابعاد است. امکانات درمانی (درمانگاه، بیمارستان، و ...)، دسترسی به امکانات ورزشی، دسترسی به بانک‌ها و ادارات در محله هفت چنار نسبت به سایر شاخص‌های تسهیلات و دسترسی در سطح مطلوب‌تری قرار دارد. کیفیت زندگی از لحاظ ایمنی و امنیت و حمایت با میانگین ۲/۸۲ در رتبه دوم قرار دارد که شاخص‌های همچون، امنیت جانی در برابر ضرب و شتم دیگران، افراد معتاد و ...، امنیت مالی (منزل و خودرو) در برابر سارقین در محله، علاوه بر این، کیفیت محیطی در محله سطح مطلوبی قرار دارد. اما کیفیت زندگی از بعد پایگاه اجتماعی-اقتصادی در محله هفت چنار پایین‌تر از حد متوسط است.

پس از بررسی وضعیت نماگرهای تعیین‌کننده‌های سرمایه اجتماعی، رابطه‌ی میان این تعیین‌کننده‌ها و کیفیت زندگی تحلیل شده است. بدین منظور از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شده است. نتایج تحلیل با توجه به جدول شماره ۵ گویای آن است که بیشترین میزان همبستگی به ترتیب عمل متقابل و اعتماد با ۰/۶۰۷، جنبه‌های محلی ۰/۵۸۹، مشارکت اجتماعی ۰/۵۸۸، حمایت اجتماعی ۰/۵۳۸ و کمترین میزان همبستگی مربوط مشارکت مدنی ۰/۵۴۶ هست. در نهایت می‌توان گفت که همبستگی میان تعیین‌کننده‌های مؤثر در کیفیت زندگی از متوسط به بالاتر است که گویای همبستگی نسبتاً قوی میان شاخص‌های پژوهش است.

جدول (۵): همبستگی پیرسون بین تعیین‌کننده‌ها سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی

جنبه‌های محلی	مشارکت مدنی	عمل متقابل و اعتماد	حمایت اجتماعی	مشارکت اجتماعی	کیفیت زندگی
۰/۵۸۹	۰/۵۴۶	۰/۶۰۷	۰/۵۳۸	۰/۵۸۸	
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	Sig. (2-tailed)
۳۷۷					N

زندگی ۰/۸۶۰ هست. ضریب تعیین تعدیل شده نشان می‌دهد که چه مقدار از متغیر وابسته یعنی کیفیت زندگی، می‌تواند توسط متغیرهای مستقل تبیین شود. که در این آزمون ۷۲ درصد از متغیر وابسته توسط متغیرهای مستقل تبیین شده‌اند. در جدول شماره شش سایر نتایج نشان داده شده است.

با توجه به اینکه در پژوهش حاضر تعیین‌کننده‌های مؤثر در سرمایه اجتماعی به صورت متغیر مستقل و در مقابل کیفیت زندگی به صورت متغیر وابسته در نظر گرفته شده است. لذا برای نشان دادن شدت تأثیرگذاری تعیین‌کننده‌ها بر کیفیت زندگی از رگرسیون چند متغیره استفاده شده است. نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که میزان همبستگی تعیین‌کننده‌های دخیل کیفیت

جدول (۶): نتایج رگرسیون تعیین‌کننده‌های پنج‌گانه و کیفیت زندگی

مدل	ضریب همبستگی چندگانه	ضریب تعیین R	ضریب تعیین تعدیل شده R	اشتباه معیار	D.W
۱	.۸۶۰ ^a	.۷۴۰	.۷۲۸	۰/۴۵۵۴۱	۲/۰۵

۲/۵ قرار دارد، فرض استقلال بین خطاها پذیرفته می‌شود. بنابراین می‌توان از رگرسیون استفاده کرد. همچنین، بر اساس مقدار محاسبه شده برای F، در سطح اطمینان ۹۵ درصد، می‌توان بیان داشت که ترکیب خطی متغیرهای مستقل به طور معناداری قادر به تبیین و پیش‌بینی متغیر وابسته کیفیت زندگی است. در جدول شماره ۷ نتایج به صورت مفصل نشان داده شده است.

یکی از مفروضات رگرسیون، مستقل بودن خطاها از یکدیگر است. در صورتی که خطاها با یکدیگر همبستگی داشته باشند. امکان استفاده از رگرسیون وجود ندارد. به منظور بررسی استقلال خطاها از یکدیگر از آزمون دوربین - واتسون استفاده شده است. با توجه به نتایج آزمون مقدار آماره دوربین - واتسون ۲/۰۵ هست. با توجه به اینکه مقدار در فاصله ۱/۵ و

جدول (۷): معناداری رگرسیون متغیرهای مؤثر کیفیت زندگی

مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	F	سطح معناداری
۷۲/۱۵۷	۵	۲۱/۰۲۶	۵۷/۹۸۶	۰/۰۰۰
۲۵/۳۰۳	۳۵۹	۰/۲۰۷		
۹۷/۴۶۰	۳۷۶			
کل				

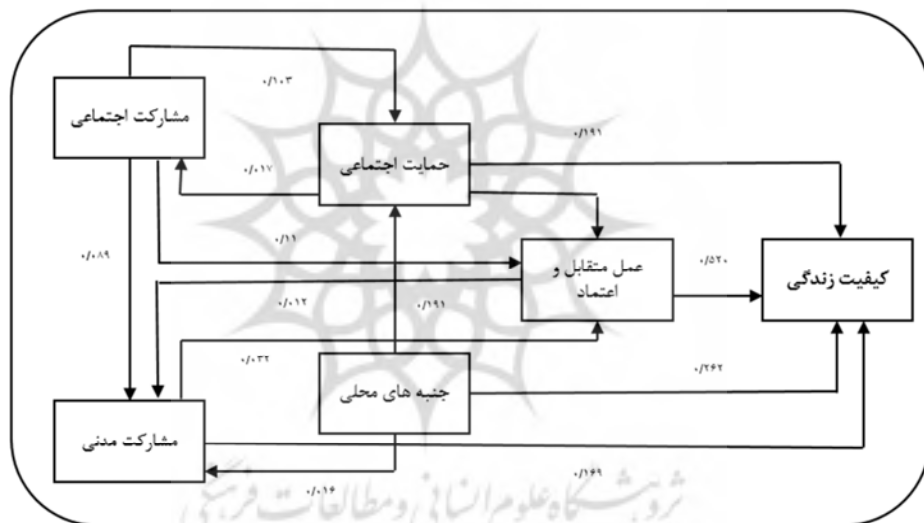
جنبه‌های محلی با ضریب تأثیر ۰/۲۶۲، مشارکت اجتماعی با ضریب تأثیر ۰/۱۹۱، مشارکت مدنی ۱/۶۹ به طور مستقیم بر کیفیت زندگی، اثرگذار بوده‌اند. تعیین‌کننده و حمایت اجتماعی اثر مستقیم بر کیفیت زندگی نداشته‌اند. نتایج به صورت مفصل در جدول ۸ نشان داده شده است.

در نهایت بر اساس ضریب استاندارد شده تأثیر متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته، نتایج جدول ۸ نشان می‌دهد که تعیین‌کننده‌ها تأثیر آماری معناداری بر کیفیت زندگی دارند. همچنین از نظر ضریب تأثیر تعیین‌کننده‌ها بر کیفیت زندگی، تعیین‌کننده عمل متقابل و اعتماد با ضریب تأثیر ۰/۵۴۰ بیشترین میزان اثرگذاری را بر کیفیت زندگی دارد. پس از آن، به ترتیب تعیین‌کننده‌های

جدول (۸): ضرایب شدت تعیین‌کننده‌های دخیل بر کیفیت زندگی

سطح معناداری Sig.	T	ضریب استاندارد			
		Beta (بتا)	Std. Error	B	
۰/۱۷۶	۰/۱۷۶	-	۰/۱۷۰	۰/۲۳۲	عرض از مبدأ
۰/۰۳۴	۲/۱۴۰	۰/۲۶۲	۰/۰۰۹۷	۰/۲۰۸	جنبه‌های محلی
۰/۰۰۰	۷/۹۹۵	۰/۵۴۰	۰/۰۶۵	۰/۵۲۰	عمل متقابل و اعتماد
۰/۰۰۱	۳/۲۶۱	۰/۱۹۱	۰/۰۴۷	۰/۱۵۴	مشارکت اجتماعی
۰/۰۱۹	۲/۳۸۱	۰/۱۶۹	۰/۰۶۶	۰/۱۵۷	مشارکت مدنی
۰/۸۴۵	-۰/۱۹۶	۰/۰۲۳	۰/۰۹۴	-۰/۰۱۸	حمایت اجتماعی

بنابراین می‌توان گفت که بر اساس نظرات پرسش‌شوندگان، تعیین‌کننده‌ها تأثیر بسزایی بر کیفیت زندگی دارند. جهت بررسی دقیق میزان تأثیرگذاری مستقیم و غیرمستقیم تعیین‌کننده‌های دخیل بر کیفیت زندگی، از پنج تعیین‌کننده، عمل متقابل و اعتماد با ضریب تأثیر ۰/۵۲۰ و جنبه‌های محلی با ضریب تأثیر ۰/۲۶۲ به صورت مستقیم بر کیفیت زندگی مؤثر بوده است. تعیین‌کننده حمایت اجتماعی با ضریب ۰/۱۱ و مشارکت مدنی با ۰/۱۰۳ به صورت غیرمستقیم بر کیفیت زندگی تأثیرگذاری داشته‌اند. علاوه بر آن تمامی متغیرها به صورت غیرمستقیم بر کیفیت زندگی مؤثر بوده‌اند.

شکل (۲): تحلیل مسیر پژوهش

جدول (۹): میزان تأثیر مستقیم، غیرمستقیم و کل شاخص‌ها بر کیفیت زندگی

شاخص‌ها	انواع تأثیر	
	مستقیم	غیرمستقیم
جنبه‌های محلی	۰/۲۶۲	۰/۰۸۹
عمل متقابل و اعتماد	۰/۵۲۰	۰/۰۱۷
حمایت اجتماعی	۰/۱۹۱	۰/۱۱
مشارکت مدنی	-	۰/۱۰۳
مشارکت اجتماعی	۰/۱۶۹	۰/۰۳۲
کل	۰/۳۵۱	۰/۳۵۱

معناداری میان کیفیت زندگی در هر دو بعد عینی و ذهنی با مقوله سرمایه اجتماعی در مقیاس محله وجود داشت. نتایج پژوهش حاضر همگام و هماهنگ با نتایج پژوهش‌های قبلی نشان‌دهنده نقش سرمایه اجتماعی به‌عنوان سنگ زیربنای توسعه پایدار محلات شهری و عاملی مهم در ارتقای کیفیت زندگی است. در راستای افزایش سرمایه اجتماعی و به تبع آن ارتقای کیفیت زندگی در محله هفت چنار پیشنهادهایی به شرح ذیل می‌توان ارائه داد:

- نوسازی مشارکتی بافت‌های فرسوده محله جهت تقویت سرمایه اجتماعی و تعلق مکانی اهالی محله و در نتیجه ارتقای پایگاه اجتماعی - اقتصادی و رضایتمندی ساکنین
- تقویت فضاهای عمومی محله و استفاده از پتانسیل این فضاها جهت تقویت همبستگی و همکاری ساکنین در حل مشکلات محله
- تقویت شورایی‌ها در جهت افزایش سطح اعتماد ساکنین به مدیریت شهری و افزایش حس مسئولیت‌پذیری ساکنین

منابع

۱. تولایی، ن و شریفیان ثانی، م. (۱۳۸۴)، نقش سرمایه اجتماعی در برنامه‌ریزی برای رفاه اجتماعات محلی، مجموعه مقالات نخستین سمپوزیوم سرمایه اجتماعی و رفاه اجتماعی: دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی.
۲. میری، غ. (۱۳۸۹)، بررسی نقش سرمایه اجتماعی و رضایت از کیفیت زندگی، مطالعه موردی بخش پشت آب سیستان، فصلنامه جغرافیای انسانی، سال دوم، شماره ۳.
۳. نوغانی، م، اصغریور ماسوله، الف، صفا، ش، و کرمانی، م. (۱۳۸۸)، کیفیت زندگی شهروندان و رابطه آن با سرمایه اجتماعی در شهر مشهد، مجله علوم اجتماعی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد، سال پنجم.
۴. مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵
۵. خادم‌الحسینی، الف، منصوریان، ح و ستاری، م. (۱۳۸۹)، سنجش کیفیت زندگی در نواحی شهری (مطالعه موردی: شهر نورآباد، استان لرستان)، فصلنامه جغرافیا و مطالعات محیطی، سال اول، شماره ۳، صص ۶۰-۴۵.

از نظر اثر کل متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته بیشترین میزان اثر کل به ترتیب مربوط به عمل متقابل و اعتماد، جنبه‌های محلی و حمایت اجتماعی هست. کمترین میزان اثر گذاری مربوط به مشارکت اجتماعی هست.

بحث، نتیجه‌گیری و پیشنهادات

اگرچه تعریفی جهان‌شمول و واحد از مفهوم کیفیت زندگی وجود ندارد اما به‌طور کلی کیفیت زندگی برآیند تعامل تعدادی از فاکتورهای مختلف سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، بهداشت و سلامت، شرایط محیطی و خصوصیات فردی است. در مجموع مفهوم کیفیت زندگی دارای دو بعد اصلی عینی و ذهنی است. بعد عینی شامل شاخص‌های سخت‌افزاری، کمی، قابل مشاهده و شرایط بیرونی و واقعی زندگی افراد و بعد ذهنی، شاخص‌های نرم‌افزاری، کیفی، احساس درونی افراد و ادراک آنان نسبت به شرایط بیرونی و میزان رضایت افراد از زندگی‌شان را دربرمی‌گیرد. بنابراین سنجش کیفیت زندگی مستلزم ترکیبی از ابعاد عینی و ذهنی است که به‌صورت توأمان کلیت مفهوم کیفیت زندگی را منعکس می‌کنند. سرمایه اجتماعی به‌مثابه مجموعه‌ای از شبکه‌ها، هنجارها، ارزش‌ها و درکی است که بستر اعتماد، مشارکت، هم‌افزایی و انسجام افراد جامعه در رسیدن به اهداف و منافع مشترک را فراهم می‌نماید. سرمایه اجتماعی برخلاف سایر سرمایه‌ها فردی نسبت و یک دارایی عمومی است که در تعامل و کنش جمعی شکل می‌گیرد از طرف دیگر همه سرمایه‌های جامعه به‌مثابه آجرهای ساختمان توسعه‌اند که به‌وسیله ملاط سرمایه اجتماعی انسجام، پیوند، کار آیی و اثربخشی خواهند داشت. بنابراین سرمایه اجتماعی به‌عنوان سنگ زیربنای توسعه باید تقویت و تحکیم گردد و ساختمان توسعه بر پایه چنین شالوده محکم و منسجمی بنا گردد. از آنجاکه یکی از ابعاد اصلی کیفیت زندگی بعد ذهنی است، سرمایه اجتماعی نقش مهمی در ادراک افراد در ارتباط باهم و محیط زندگی‌شان دارد بنابراین سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی دارای ارتباط دبالکتیک و همبستگی مثبت بوده و همدیگر را بازتولید می‌کنند. طبق نتایج پژوهش حاضر همبستگی مثبت و

Towards a conceptual framework and demarcation of concepts; a literature study, *Landscape and Urban Planning*, 65(1-2).

19. Lee. Y.J (2008), Subjective quality of life measurement in Taipei, *Building and Environment*, No. 43.

20. Maloney, W, Smith, G & Stoker, G (2000), Social capital and urban governance, *political studies*, vol48, 802-820.

21. Martins, I., Marques, T.S (2009), Evaluating Quality Of Life In Cities- Towards New Tools To Support Urban Planning.

22. Schmit. R (2002), considering social capital in quality of life assessment: concept and measurement, *Social indicators research*.

23. Slavuj, L (2011), Urban Quality of Life – a Case Study: the City of Rijeka, *Hrvatski geografski glasnik* 73/1,

24. Yates, K.R (2011), Social capital an cohesive urban communities: examining the impact of culture, religion and other lived experience in Fiji, a thesis presented in partial fulfillment of the requirements for the degree of M.S at Massey university, Palmerston north Newzealand.

25. Sabatini, F. 2005. Social Capital as Social Networks: a Net Framework for Measurement, Working Paper No.83. Department of Public Economics, University of Rome La Sapienza.

26. Slottje, D.J. 1991. Measuring the Quality of Life across Countries, the Review of Economics and Statistics, MIT Press, 73(4):684-93.

27. Eckersley, R. 1999. Quality of Life in Australia (An analysis of Public Perceptions), National center for Epidemiology and Health, September, ISSN 1322-5421.

28. Gao, B., Yang, S., Liu, X., Ren, X., Liu, D., & Li, N. (2018). Association between social capital and quality of life among urban residents in less developed cities of western China: A cross-sectional study. *Medicine*, 97(4).

29. Hamdan, H., Yusof, F., & Marzukhi, M. A. (2014). Social capital and quality of life in urban neighborhoods high density housing. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 153, 169-179.

30. Zou, T., Su, Y., & Wang, Y. (2018). Examining Relationships between Social Capital, Emotion Experience and Life Satisfaction for Sustainable Community. *Sustainability*, 10(8), 2651.

۶. زاهدی اصل، م و فرخی، ج. (۱۳۸۹)، بررسی رابطه میزان سرمایه اجتماعی با کیفیت زندگی سرپرستان خانوارهای ساکن تهران، فصلنامه علوم اجتماعی، شماره ۴۹،

۷. علی‌اکبری، الف و امینی، م. (۱۳۸۹)، کیفیت زندگی شهری در ایران (۱۳۸۵-۱۳۶۵)، فصلنامه رفاه اجتماعی، سال دهم، شماره ۳۶.

۸. براتی، ناصر، یزدان پناه شاه‌آبادی، محمدرضا (۱۳۹۲)، ارزیابی سرمایه اجتماعی به‌عنوان عامل اساسی در ارتقاء کیفیت زندگی در شهرهای جدید، نمونه موردی: شهر جدید پردیس، فصلنامه آرمان‌شهر، دوره ۸، شماره ۱۵،

۹. محمدنایب قرائی، فاطمه، تیموری، مرضیه، خانی زاده، محمدعلی (۱۳۹۷)، بررسی کنش متقابل سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی (دو بعد عینی و ذهنی) در محلات برنامه‌ریزی شده شهری، نمونه موردی: محله جاهدشهر منطقه ۱۲ مشهد، فصلنامه آمایش جغرافیایی فضا، دوره ۸، شماره ۲۷،

۱۰. غفاری، غ و اونق، ن. (۱۳۸۵)، سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی تهران، مجله مطالعات اجتماعی ایران، شماره ۱۵۹.

۱۱. غیاثوند، الف. (۱۳۸۹)، تأثیر سرمایه اجتماعی بر کیفیت زندگی ساکنان محلات شهری، فصلنامه مهندس مشاور، شماره ۴۵.

۱۲. فیلد، ج. (۱۳۸۵)، سرمایه اجتماعی، (ترجمه دکتر جلال متقی)، مؤسسه عالی پژوهش تأمین اجتماعی.

۱۳. قاسمی، و، اسماعیلی، ر و ربیعی، ک. (۱۳۸۵)، سطح‌بندی سرمایه اجتماعی در شهرستان‌های استان اصفهان، فصلنامه رفاه اجتماعی، سال ششم، شماره ۲۳.

۱۴. ماجدی، س و لهسایی زاده، ع. (۱۳۸۵)، بررسی رابطه بین متغیرهای زمینه‌ای و سرمایه اجتماعی: مطالعه موردی در روستاهای استان فارس، فصلنامه روستا و توسعه، سال ۹، شماره ۴.

15. Anderson, B. (2005), Social capital, quality of life and information and communication technologies, Routledge Research.

16. Baldwin, Sally, Christine Godfrey and Carol Propper 1992. Quality of Life: Perspectives and Policies, Routledge.

17. Foo. T.S (2000), Subjective assessment of urban quality of life in Singapore (1997- 1998), *Habitat International*, NO. 24.

18. Kamp. I, K, Van, Leidelmeijer, K., Marsman, G. and de Hollander, A (2003), Urban environmental quality and human wellbeing: